

Vzpomínka na historika Josefa Harnu

Na počátku léta, 27. června 2015, se uzavřela životní a profesní dráha předního českého historika doc. PhDr. Josefa Harny, CSc., dlouholetého vědeckého pracovníka Historického ústavu AV ČR v Praze. Až do posledních chvil se věnoval své milované historii, odešel uprostřed práce nad edicí dokumentů k politickému systému první Československé republiky.

Pocházel z Hané, ze zemědělské rodiny z obce Radslavice, kde se 5. července 1939 narodil. Po studiu na filozofické fakultě brněnské univerzity v letech 1957–1962 (obor historie a český jazyk) a po obhajobě diplomové práce *Říjnové povstání ve Vídni roku 1848* se krátce věnoval pedagogické práci. Toužil ale dál pokračovat ve výzkumu národních dějin a podařilo se mu to v roce 1966, když se stal interním aspirantem v Historickém ústavu ČSAV. Svůj prvotní badatelský zájem soustředil na studium nekomunistických stran v předválečném Československu a výsledkem byla kandidátská disertační práce na téma *Československá strana socialistická v letech 1918–1923. Příspěvek k typologii politické strany*, kterou obhájil v roce 1972. Nutno dodat, že ještě během aspirantury získal na filozofické fakultě brněnské univerzity titul PhDr. obhajobou práce *Ideologie českého socialismu a program České strany socialistické z roku 1918*.

Od roku 1969 byl zaměstnán v brněnské pobočce Historického ústavu ČSAV a v roce 1986 přešel na mateřské pracoviště do Prahy. Po listopadu 1989 pokračoval v práci v následnické instituci, v Historickém ústavu AV ČR jako vědecký pracovník. Jeho dlouhodobá vědecká orientace byla podstatně pestřejší, než by mohly naznačovat názvy citovaných prací. Obecně šlo o studium novodobých českých, resp. československých dějin, s výrazným akcentem

na politický systém meziválečného Československa, na politické stranictví, na dějiny historiografie a kulturní dějiny. Zvláště v posledních letech se stále více vracel ke studiu dějin agrární strany. Seznam tiskem vydaných prací J. Harny je obsáhlý, má téměř dvě stě položek – analytických článků a studií, recenzí a zpráv o literatuře, slovníkových hesel, medailonků historických osobností, knižních monografií a edic historických dokumentů. To vše časově orámováno posledními desetiletími 19. století a polovinou století dvacátého.

Z knižních publikací třeba vyzdvihnout alespoň tři. První v pořadí byly *Materiály k politickým, hospodářským a sociálním dějinám Československa v letech 1918–1929 a 1929–1939* (Praha 1981 a 1982, spoluautoři Zdeněk Deyl a Vlastislav Lacina). Šlo o dvousvazkový nástin syntézy dějin první republiky v imponantním rozsahu více než devíti set stran knižního formátu. V další publikaci s názvem *Krise evropské demokracie a Československo 30. let 20. století* (Praha 2006) se J. Harna soustře-

dil na problém organického začlenění dějin meziválečného Československa do celoevropského historického kontextu. Plodem mezinárodní vědecké spolupráce, která byla J. Harnovi vlastní, se stalo obsáhlé dílo *Na společné cestě. Česká a slovenská kultura mezi světovými válkami* (Praha 1988), zpracované se slovenským historikem Ivanem Kamencem.

Jak bylo již naznačeno, J. Harna měl dobré předpoklady vedle badatelské práce i pro pedagogickou činnost. Učil rád, zpočátku na středních, později také na vysokých školách, včetně Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze či Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Výsledkem tohoto sepětí vědy a výuky byla jako první dvousvazková učebnice národních dějin pro středoškoly *Dějiny českých zemí 1–2* (Praha 1996 a 1998, spoluautor Rudolf Fišer), mezi studenty velmi oblíbená. Připomenout nutno ještě jednu pracovní oblast, v níž se J. Harna úspěšně uplatnil. Byl nejenom iniciátorem vzniku Edice politických programů, ale také autorem, resp. editorem několika svazků: *Politické programy českého národního socialismu* (Praha 1998), dále *Státní politika vůči německé menšině v období konsolidace politické moci v Československu v letech 1918–1920* (Praha 2002) a *Politické programy českého a slovenského agrárního hnutí 1898–1938* (Praha 2007, spolueditor V. Lacina).

Dlouhý by byl seznam všech aktivit J. Harny v organizátorské činnosti v oblasti vědy. Tuto práci vždy chápal jako neoddělitelnou součást vlastního badatelského úsilí. Téměř patnáct let (1988–2002) působil postupně v několika řídicích funkcích: jako vedoucí oddělení novodobých českých dějin, vedoucí oddělení dějin 20. století, krátce jako zástupce ředitele Historického ústavu AV ČR. Mimořádná byla jeho aktivita po dobu členství v redakčních radách vědeckých periodik. V posledních třech desetiletích minulého století byl nepřetržitě členem redakční rady Časopisu Matice moravské a redakčního kruhu Čes-

kého časopisu historického. Post vedoucího redaktora Sborníku pro dějiny 19. a 20. století zastával v letech 1988–1992, včetně jeho nástupnického periodika *Moderní dějiny*. Harnův podíl na tematickém zaměření a vysoké odborné úrovni příspěvků v uvedených periodikách je nepřehlédnutelný. Býval také pravidelným a aktivním účastníkem mezinárodních setkání historiků-agrařistů, vědeckých klání, která se konala vždy po dvou letech v průběhu dvaceti polistopadových roků ve Slováckém muzeu v Uherském Hradišti. Po určitou dobu byl také spoluorganizátorem těchto setkání a garantem jejich programové a ideové náplně. Jeho příspěvky patřily materiálově mezi nejbohatší a zdobila je, jako vždy, pečlivá stylistika.

Josef Harna se rozloučil s tímto světem jen několik dnů před svými sedmdesátými šestými narozeninami. V souhrnu zanechal vědecký odkaz v podobě rozsáhlých příspěvků o našich národních dějinách první poloviny 20. století a především složitých peripetiích politického vývoje Československa v meziválečném období. Třeba ocenit, že se mu dařilo nenásilně propojovat pečlivou práci s prameny s precizním literárním zpracováním. Vedle hlubokého zaujetí tematikou, které stálo na širokých znalostech literatury a dobových archivních pramenů, nutno poukázat na další rys Harnovy práce: přemýšlivost a střízlivost, a to jak při samotném přístupu k tematice, tak při sumarizaci a interpretaci získaných poznatků. Snažil se být vždy objektivní, odmítal černobílé vidění světa, uchovával si potřebný nadhled a své závěry formuloval s vědomím, že žádný historik nedospěje k absolutní pravdě a že historické realie budou vždy složitější a košatější, než jakékoliv pokusy o jejich dodatečné vědecké ztvárnění a vysvětlení. Ve vzpomínkách kolegů zůstane J. Harna nejen pracovitým a inspirativním badatelem, ochotným kolegou, kdykoli připraveným pomoci potřebným, ale i dobrým a poctivým člověkem.

Lubomír Slezák

Jiří Čoupek. Dějiny Pitína a přifařených obcí Hostětína a Šanova. Pitín: Obec Pitín, 2015. 223 s.

Nelehký úkol si vytyčil zkušený historik a publicista PhDr. Jiří Čoupek (mimo jiné autor monografií *100 let farnosti ve Stříbrnicích, Boršice u Blatnice: 700 let slovácké obce, Zlechov: dějiny slovácké obce* a mnohých dalších) rozhodnutím spojit do jedné monografie hned tři obce. Již z názvu *Dějiny Pitína a přifařených obcí Hostětína a Šanova* je zřejmé jejich propojení díky pitínské farnosti, nicméně v historickém vývoji jmenovaných vesnic lze nalézt i celou řadu odlišností.

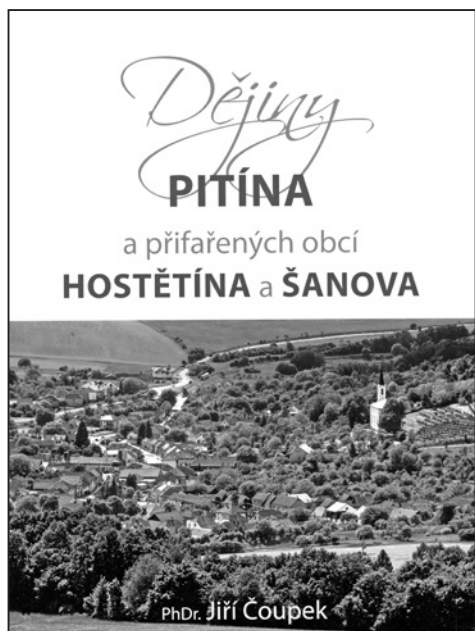
Zatímco Pitín a Hostětín patřil v 15. století k v té době velmi významnému světlovskému panství, Šanov byl již od roku 1260 v državě vizovického kláštera, v níž zůstal až do poloviny 16. století. Roku 1551 jej do svého vlastnictví získal krátkodobý vlastník světlovského panství Hynek z Kornic, a protože byla jeho držba zpochybňována, předal celý majetek Kateřině, dceři Buriána z Vlčnova. Díky tomu, že autor hned na úvod zařadil kapitolu pojednávající o historicko-správním vývoji celého kraje až do 19. století, čtenář se velmi snadno ori-

entuje v základních historických událostech všech tří obcí, což mu v dalších kapitolách přijde vhod při podrobnějším historickém rozkladu.

Poloha obcí v příhraniční oblasti se sousedními Uhrami měla za následek stále nebezpečí života jejich obyvatel v 17. a počátkem 18. století, neboť válečné události v tomto období velmi časté, měly kruté následky. V pohraničním kraji zuřily boje s mimořádnou intenzitou a krutostí a mimo ně obyvatelé decimovaly mor, cholera a hlad. Například v roce 1663 vpadlo na Moravu turecké vojsko a zcela vypálilo Hostětín, v němž bylo zabito jedenáct osob.

Podobu vesnic a život jejich obyvatel v první polovině 19. století charakterizovalo zejména dělení gruntů, velká populační exploze a s tím spojená i výrazná změna v sociálním charakteru do té doby výhradně zemědělstvím se živícího obyvatelstva. Zdejší kraj se tak stal vedle tradičních řemesel i krajem zvěrokleštíčů, perletářů nebo zedníků. Autor velmi pečlivě doplnil texty o podrobné soupisy poddaných z registry důchodů, urbářů, matrik pozemkových výnosů nebo parcelních map. Samostatnou stať věnuje historii pitínské farnosti, kterou doplňují unikátní nákrsky podoby pitínské modlitebny nebo chrámu sv. Stanislava. Neopomijí ani drobné sakrální památky v Pitíně, vzpomeňme alespoň vzácnou sochu Panny Marie, jejímž autorem je významný sochař Josef Winterhalter. Snad jenom drobnou výtku, je škoda, že stejně nejsou zpracovány kříže nacházející se v Hostětíně a Šanově.

Politickým vývojem po roce 1848 došlo ke zrušení feudálních institucí i úřadů a zmiňované vesnice se staly součástí velkého politického okresu se sídlem hejtmanství v Uherském Brodě, v roce 1905 pak vznikl soudní okres v Bojkovicích. Ty zůstaly nejenom správním, ale i hospodářským, kulturním a společenským centrem pro mikroregion Pitín. Do života obcí také tragicky zasáhla první světová válka. V Pitíně během ní zahynulo čtyřicet čtyři občanů, jedenáct v Hostětíně a sedmáct v Šanově.

Autor v dalších kapitolách zachycuje vývoj jednotlivých obcí až do roku 1945 stejným způsobem. Zaobírá se politickým vývojem, zemědělstvím, řemesly a obchodem, obyvatelstvem, společenským a kulturním životem obce, školstvím a končí okupací. Logicky nejpodrobněji je zpracován Pitín, největší z těchto obcí a sídlo farnosti. Lidové tradice jsou souhrnně zachyceny jako tradice Pitínska, neboť ve všech třech vesnicích jsou takřka stejné nebo velmi podobné. Vzhledem k tomu, že na celém Bojkovicu byl zejména ke konci druhé světové války velice aktivní odboj, který postupně přerostl v partyzánský boj, jsou kapitoly z tohoto období čtenářsky vděčné. Stejným způsobem i členěním popisuje Jiří Čoupek také období let 1946–1990 a nedávnou historii i současnost po roce 1990.

Na úplný závěr jsem si ponechal kapitolu, popisující život i osobnost rodáka a čestného občana Pitína, arcibiskupa Josefa Karla Matochy. Pohnutý život olomouckého arcibiskupa určitě patří k symbolům tragických osudů padesátých let minulého století. Perzekucí tehdejší Státní bezpečnosti byl internován ve svém bytě celých 11 let (!) od roku 1950 do roku 1961. Autor mimo jiné píše: „*Po celou dobu měl vypnutý telefon, vzali mu rádio, v předpokojí byl stále hlídán příslušníkem Státní bezpečnosti, který ho doprovázel i na zahrádku za palácem a nosil mu jídlo. Pouze v jeho přítomnosti mohl vést hovory, pokud k němu vůbec někoho pustili.*“ Velmi poutavě napsaný příběh statečného člověka by možná zasloužil i samostatnou monografii.

Knihu doplňují nezbytné přílohy se seznamy majitelů panství, počty domů a obyvatel, seznamy představených obce, padlých v obou válkách a mnohé další. Opravdovým unikátem jsou fotografie a nejenom historické, ale i současné, zejména pak ty, které tvoří barevné dvoustrany. Vůbec celková grafická úprava knihy je velmi zdařilá a patří k tomu nejlepšímu, co bylo v oblasti regionální historie vydáno. A totéž lze vlastně říci i o autorovi knihy, který svůj

úkol (sepsání dějin tří obcí v jedné monografii) splnil na výtečnou.

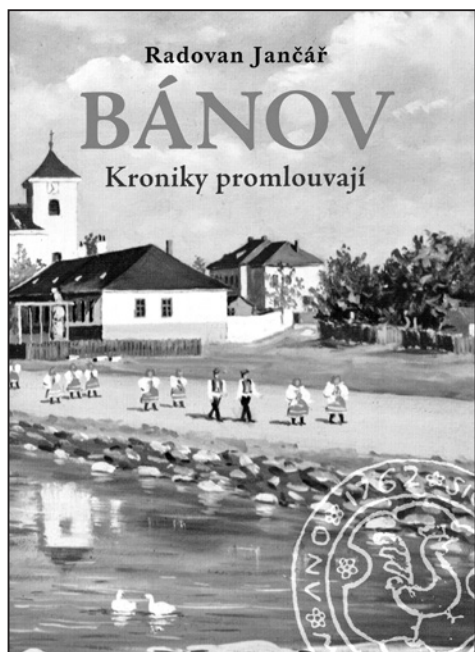
Radovan Jančář

Radovan Jančář. Bánov: kroniky promlouvají. Bánov: Obec Bánov, 2014. 384 s.

Knihovník a současný ředitel Knihovny Bedřicha Beneše Buchlovana v Uherském Hradišti Mgr. Radovan Jančář v posledních letech publikoval množství knižních prací k regionálním dějinám a lidové kultuře Uherskobrodsko. Po předchozích titulech věnovaných Těšovu,¹ minulosti železniční dráhy mezi Újezdem a Luhačovicemi,² Újezdci u Luhačovic³ či Komní⁴ vydal roku 2014 dílo o Bánově. Úvodem si představme dosavadní zpracování dějin této obce a poté se zaměříme na obsah a faktografickou hodnotu recenzované knihy.

Malebná obec ležící pod Lopeníkem byla v minulosti z hlediska historického a národopisného zpracována jen dílčím způsobem. V dané souvislosti můžeme zmínit především vlastivědné badatele, jejichž činnost je většinou zájmového charakteru. Jedním z nejvýraznějších místních vlastivědců byl římskokatolický kněz František Borák (1910–1975), neslavně proslulý v novodobé české /československé/ historiografii svými zcestnými teoriemi na téma interpretace Kosmovy kroniky. Ačkoliv můžeme o kvalitě jeho regionálně-historických prací polemizovat, nesmíme opomíjet jeho tři studie o dějinách obce otištěné ve starších ročnících Vlastivědného věstníku moravského. Také v místopisné řadě Vlastivědy moravské věnované Uherskohradištsku je několik stran věnováno Bánovu.⁵ Místní nadšenec Rostislav Švehlík (1928–2011) pak v Malovaném kraji publikoval přibližně desítku vlastivědných textů vážících se k lidové kultuře a dějinám obce.

Jančářovu publikaci tvoří sedm tematických oddílů, pojednávajících postupně o dějinách obce jako celku, farnosti a bánovského kostela, o místním školství, spolkovém životě a lidové kultuře. V šesté kapitole *Zmi-*

zely Bánov jsou popsány vybrané historické budovy obce. Jančářova publikace není čistě autorským dílem – první kapitola o nejstarších dějinách obce nazvaná *Putování pravěkou minulostí Bánova* pochází z pera archeologa Mgr. Tomáše Chmely, který z obce pochází. Jedná se o podnětnou a stylisticky vybroušenou stať. V následujícím textu však již navazuje svým hlavním podílem R. Jančář. Jednotlivé kapitoly obsahují časté citace archivních pramenů – především však kronik, jak také napovídá samotný podtitul díla. Významná část publikace je tak prostoupena odstavečky „Stalo se v Bánově“, které uvádějí drobné pramenné zmínky některých (z autorova pohledu zřejmě) zajímavějších událostí, jež se v minulosti v obci udály.

Nebudeme čtenáře zatěžovat podrobnějším výčtem obsahu knihy, jelikož je na základě již zmíněného vcelku zřejmý, dokonce ani některými formálními nedostatky. Zastavme se však nad samotnou formou představované publikace, vůči níž si dovoluji vznést několik bilančních poznámek. Zásadním nedostatkem Jančářovy knížky – alespoň z hlediska profesionálního historika či badatele v oboru – je

absence poznámkového aparátu. Aníž by R. Jančář uváděl citace archivních pramenů, doslova zasypal stránky přímými citacemi kronik bez bližšího komentáře, který může být pro čtenáře-laika mnohdy velmi důležitý. Kniha tak trochu připomíná svou formou i literárním zpracováním autorův nedávný příspěvek k dějinám a současnosti obce Komňa. Přesto jsou zde patrné rozdíly – především ve skutečnosti, že zatímco v knize o Komni jsou poznámky v menší míře, v textu o Bánově autor na poznámkový aparát již zcela rezignoval. Máme-li tedy ozřejmit charakter knihy, jedná se de facto o druhotně zkompilovanou kroniku (kromě některých výjimek, kterou je např. první kapitola). R. Jančář se vlastně mohl pod text knihy podepsat spíše jako editor – tedy kompilátor, nikoliv jako autor. Dle mého soudu se jedná o promarněnou příležitost nejen z hlediska financování podobných publikací z veřejného rozpočtu (v daném případě obce Bánov), ale i toho, kdo je pod textem knihy podepsán. Dále je nutné připomenout, že citace delších pasáží z kronik po roce 1945 bez sebemenšího komentáře jsou z odborného hlediska nevhodné. Jedná se totiž v mnoha případech o dobově, tedy především ideologicky silně poznamenaný pramen, který nelze přejímat doslovně a bez kritického osvětlení, jak činí autor/editor díla o Bánově.

Jestliže jsme výše uvedli, že Bánov doposud nemá kvalitně zpracovanou monografii ke svým dějinám, bohužel ani vydání Jančářovy publikace tento stav nikterak nezměnilo. Vlastivědně koncipované dílko nemůže v očích seriózního badatele zachránit ani první kapitola, sepsaná archeologem vzdělaným v oboru, neboť i zde byl poznámkový aparát eliminován. Bánov hrál v minulosti regionu i širšího moravsko-uherského pomezí po jistý čas významnou roli a jeho dějiny mají bezesporu rovněž nadregionální aspekt. Na rozsáhlejší pojednání o této obci si však profesionální badatelé zřejmě ještě nějakou dobu počkají.

Poznámky:

- 1 J a n ě á ř, Radek. *Kniha o Těšově (1298–1976); Těšovský rok ve starodávných zvycích, slavnostech, písních a tancích*. Velehrad: Ottobre 12, 2003. 361 s.
- 2 J a n ě á ř, Radek a L e k e š, Tomáš, st. *100 let místní dráhy Újezd – Luhačovice*. Luhačovice: Město Luhačovice, 2005. 39 s.
- 3 L e k e š, Tomáš, st. a J a n ě á ř, Radek. *Újezdec u Luhačovic: dějiny farnosti a obce. Újezdec u Luhačovic: Pro Římskokatolickou farnost Uh. Brod – Újezdec vydalo nakl. Miroslav Šacha v Popovicích, 2010. 269 s.*
- 4 J a n ě á ř, Radovan. *Komňa: minulost a současnost*. Komňa: Obec Komňa, 2012. 310 s.
- 5 Bánov. In: Nekuda, Vladimír, ed. *Uherskohradištsko*. 1. vyd. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1982, s. 434–439; 2. vyd. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1992, s. 430–435. *Vlastivěda moravská; Sv. 63.*

Lukáš F. Peluněk

Velká válka a Slovácko (nové literární obzory)

Radovan Jančář. Bojovali za císaře pána: fakta a příběhy vojáků ze Slovácka v rakousko-uherské armádě. Uherské Hradiště: Pro fy. Rado & Wan vydalo nakl. Ottobre 12, 2014. 319 s.

Radek Tomeček. Ozvěny Velké války na Uherskobrodsku. Uherský Brod: Muzeum Jana Amose Komenského v Uherském Brodě, 2014. 79 s.

V roce 2014 si odborná i laická veřejnost připomněla 100. výročí vzplanutí ve své době nejkrvavějšího válečného konfliktu, který v současnosti nazýváme první světovou válkou. Při této příležitosti bylo publikováno množství odborných i popularizačních studií a článků, ale i rozsahem či tematickým záběrem obsáhlejších knižních děl. Ani Slovácko nebylo ochuzeno o nové tituly regionálně-historické literatury k dané problematice. Představme si proto především dvě nové publikace, které se věnují událostem prvního světového konfliktu v souvislosti s oblastí Slovácka. Úvodem této sou-

borné recenze naznačme alespoň v hrubých obrysech dosavadní odbornou produkci k tématu, dále detailněji pojednejme o nových publikacích, závěrem pak porovnejme výpovědní hodnotu obou knih pro profesionálního historika, ale i běžného čtenáře, zajímajícího se o minulost svého kraje.

První světová válka na Slovácku nebyla ještě donedávna zpracována v rozsáhlejších knižním pojednání. Badatelé, zajímající se o toto období, však mohli v prvé řadě využít některé dílčí studie uveřejněné v odborných či popularizačních časopisech (Malovaný kraj, Slovácko, Vlastivědný věstník moravský), případně některé faktograficky akceptovatelné texty otiskované na stránkách denního tisku. Podnětné jsou též jednotlivé kapitoly o první světové válce v již zpracovaných monografiích či pamětních knihách měst a obcí regionu.¹ V minulosti vyšly dvě publikace nevelkého rozsahu teritoriálně reflektující někdejší okres Uherské Hradiště; roku 1975 byla vydána – v dobových intencích ideologicky zbarvená – kniha připomínající oběti dvou světových válek,² přehledová publikace z pera historika a archiváře PhDr. Jiřího Čoučka a uherskohradištského badatele Otokara Pauleho z roku 2000 je pak významnou pomůckou při mapování osudů československých legionářů původem z tohoto koutu Moravy.³ Nesmíme ovšem opomenout ani tištěné prameny, mezi nimiž lze zmínit především memoáry, případně deníky psané vojáky na bojišti světové války.⁴ V tomto případě se však jedná o pramen subjektivního charakteru, s nímž lze pracovat pouze s kritickým odstupem. Jak je patrné z uplynulých řádků, první světová válka na Slovácku čekala téměř jedno století na ucelenější monografické zpracování. Teprve roku 2014 bylo historicky významné čtyřletí 1914–1918 na Slovácku zpracováno knižně, a sice ve dvou případech. První kniha, jež upoutala náš zájem, nese název *Bojovali za císaře pána* s upřesňujícím podtitulem *Fakta a příběhy vojáků ze Slovácka*. Autorem je knihovník a současný ředitel Knihovny Bedřicha Beneše Buchlovana v Uherském Hradišti Mgr. Radovan

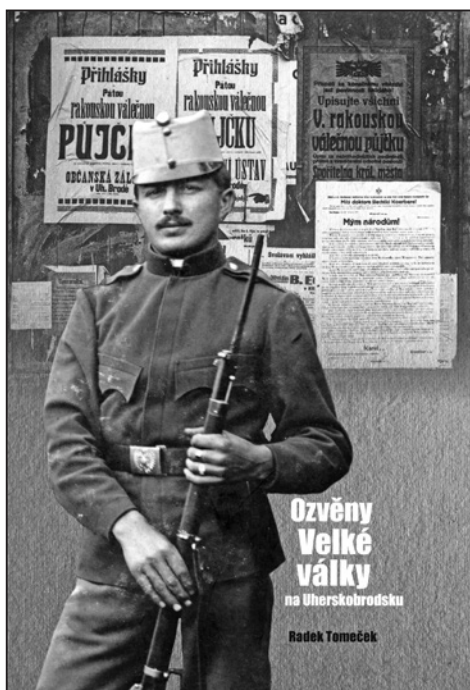

Jančář. Publikace ležatého formátu A5 má svá nesporná pozitiva, ale bohužel také jistá negativa. Představme si však nejdříve obsah a strukturu recenzované Jančářovy práce, kterou kromě úvodních pasáží a epilogu tvoří třináct samostatných kapitol.

Úvodem autor osvětluje pohnutky k sepsání své práce – vzpomíná na dětství, kdy si prohlížel pohlednici z válečného bojiště, podepsanou svým pradědem Floriánem Vystrčillem z Bánova (s. 7). Zájem o životní osudy předka zákonitě přivedly R. Jančáře k bližšímu a rozsáhlejšímu studiu první světové války, jejich důsledků pro dějiny Slováků a jednotlivých mužů, kteří byli z regionu odvedeni na ruskou, srbskou či italskou frontu. Upozorňuje zároveň na skutečnost, že předkládaná kniha je „cíleným kompilátem autentických deníkových záznamů, korespondence, dobových novinových článků, kronikářských zápisků, orálního vyprávění a často i velmi malých textových drobniček“ (s. 8). Vzhledem ke skutečnosti, že autor není profesionálním historikem, nelze zvolenému postupu nic vytknout, neboť i publikace vlastivědného rázu mohou mít v dnešní době jistou badatelskou hodnotu.

Po úvodním slovu autora je řazen *Prolog*, krátký úryvek z románu *Sarajevský atentát* od spisovatele Karla Nového zachycující scénu posledních životních okamžiků arcivévody Františka Ferdinanda d'Este. První kapitola knihy pak přibližuje počátky válečného konfliktu, na několika vybraných příkladech ze Slováků je zde popsána mobilizace a následný výcvik odvedených mužů v Kroměříži a Brně. Čtenář-laik jistě ocení infor-

mace kapitoly druhé, v níž autor přehledně pojednává o stejnokroji, výstroji a výzbroji vojáků a struktuře c. k. rakousko-uherské armády. Následující kapitoly již přenášejí čtenáře postupně na srbskou (balkánskou) a východní (ruskou) frontu a na základě historických záznamů sledují zvraty jednotlivých bojových operací. Důraz je přitom kladen na kratší či delší citace z pramenů. Dále autor pojednává o životních podmínkách rakousko-uherských vojáků v ruských zajateckých táborech – zde R. Jančář zdůrazňuje diametrálně odlišné životní podmínky zajatců v ruském a italském prostředí (s. 164). Další části knihy se věnují několika významným aspektům Velké války – medicíně zastoupené polními obvazišti a vojenskými nemocnicemi, textem o rakousko-uherském námořnictvu či o poválečném uctívání památky padlých vojáků. Epilog k celému textu knihy je opět úryvkem z beletrie – v daném případě pak se jedná o jednu z povídek Aloise Kříže. Jančářova kniha obsahuje cennou textovou přílohu – pokus o co nejvěrnější seznam vojáků padlých na bojištích první světové války, kteří pochá-

zeli z okresu Uherské Hradiště (s. 284–310).

Text recenzované knihy je psán přístupným způsobem, čtenář se na mnoha místech stává doslova organickou součástí dobrodružného válečného příběhu, v čemž spatřuji zásadní a nesmazatelné pozitivum díla. Jančářova publikace je na jedné straně podepřena bezesporu nesnadnou a dlouhodobou přípravou – především heuristickým průzkumem, samotnou snahou o orientaci v širokém spektru pramenů a literatury, ale i sběrem a výběrem fotografií. Na druhé straně však jsem nucen uvést několik kritických poznámek k této práci. Opomím nepřesnosti a překlepy, jichž naštěstí v recenzované publikaci není přespříliš.

První připomínka k Jančářově práci se vztahuje k samotnému závěru knihy – autor bohužel nerespektuje tradiční dělení pramenů a literatury. V kolonce „Knihy“ uvádí také prameny – časopis Světozor z let 1914–1915, několik edic či rukopisů vzpomínek vojáků, ale také článek J. Dvořáka z časopisu Český lid; v následující sekci „Články“ je uveden dobový tisk – Slováké noviny z let 1914–1918 a Zájmy Slovače z téže doby – z hlediska recenzované práce tedy historický pramen. Spíše jen nezvykle pak působí kolonka „Prameny“, kde jsou jednotlivé záznamy obráceně oproti tradičnímu úzu (název fondu, inv. č., název archivu). Rozporné jsou také bibliografické záznamy v textu a v soupisu pramenů a literatury (např. válečný deník Františka Sedláčka je citován ve dvou verzích na s. 39 a 314 – jedná se přitom o rukopis uložený v knihovně Muzea Jana Amose Komenského v Uherském Brodě, což autor z nejasných důvodů neuvádí).

U soupisu padlých vojáků z okresu Uherské Hradiště je poněkud zvláštní, že autor necituje přehledovou publikaci J. Čoupka a O. Pauleho věnovanou legionářům z téhož okresu. Je přitom zřejmé, že autor musel ze zmíněné publikace čerpat, bohužel ji však neuvádí nejen v textu, ale ani v samotném seznamu pramenů a literatury. Pokus o zkompletování co nejpřesnějšího seznamu padlých občanů ze zvoleného úze-

mí je sice chvályhodný, ale pro kompilátora podobného seznamu by mělo být automatickým citování (byť snad jen doplňkově) užité starší literatury. Na zmíněný nešvar, jehož se autor již poněkolikáte dopouští, jsem také upozornil před několika lety v Časopise Matice moravské.⁵

Zřejmě pouhá autorova neznalost právní terminologie je příčinou další – již relativně vážnější – nesrovnalosti recenzované knihy. Pod jednotlivými obrazovými přílohami je uváděn stručný a výstižný popis a dále označení autora či vlastníka reprodukované fotografie. Zde však bylo označení zvoleno vcelku nešťastně, neboť doslovně uvádí autorská práva k obrazové příloze (např. „Foto © archiv Heleny Zemákové“, s. 160). R. Jančář uvádí symbol © i u fotografií, k nimž nepochybně autorská práva nevlastní – příkladem bijícím do očí jsou fotografie Gavriilo Principa krátce po sarajevském atentátu (s. 13) či zakrvácené uniformy arcivévody Františka Ferdinanda (s. 15).

Poslední má poznámka k první recenzované práci je spíše subjektivního charakteru. Domnívám se, že zvolený formát vodorovně orientované A5 příliš nedovoluje detailnější zobrazení černobílých fotografií – zajímavé a leckdy doposud nepublikované obrazové přílohy si mohly zasloužit jistě výraznější prostor. Zároveň je ležatý formát knihy tak trochu nepříjemný při čtení, zvláště když je text na každé stránce rozdělen do dvou sloupců – tato skutečnost poněkud znesnadňuje celkovou orientaci v textu. Svou roli zde bohužel hraje také těžký křídový papír publikace v kontrastu s měkkou vazbou.

Druhým recenzovaným titulem je publikace *Ozvěny Velké války na Uherskobrodsku* z pera Mgr. Radka Tomečka – historika, odborného pracovníka Muzea Jana Amose Komenského v Uherském Brodě, autora několika kvalitních prací k dějinám města Uherského Brodu a jeho okolí.⁶ Dílo je de facto katalogem k výstavě uherskobrodského muzea nazvané *Velká válka v muzejních sbírkách*, jež byla veřejnosti zpřístupněna 20. června 2014. Přestože se jedná o „pou-

hý“ katalog k jubilejní muzejní expozici, jde o nepochybně přínosné dílo – z tohoto důvodu si publikaci blíže představme.

Tomečkova publikace je uvedena předmluvou z pera PhDr. Pavla Popelky, CSc., v letech 1990 až 2015 ředitele Muzea Jana Amose Komenského v Uherském Brodě. Vlastní text tvoří kromě Úvodu pět přehledných kapitol, mapujících první světovou válku na Uherskobrodsku v chronologické posloupnosti. V závěru díla jsou zařazeny seznamy literatury a pramenů, nechybí ani anglické resumé.

V kapitole *Uherský Brod před první světovou válkou* autor představuje správní, politické a národnostní poměry Uherského Brodu v období od poloviny 19. století (1848) po vypuknutí světového konfliktu. Dějiny města byly v dané době výrazně ovlivněny soužitím a vzájemným střetáváním tří národnostních žvlů – českého, německého a židovského. Text je doprovázen černobílými obrazovými přílohami, nechybějí zde ani stručné biogramy a portréty nejvýraznějších osobností města, např. sládků a majitelů místního pivovaru Františka Bedřicha Janáčka (1845–1925), jehož vliv na postupnou politickou emancipaci českého obyvatelstva Uherského Brodu nelze podceňovat.

Mnohdy nepřehledné události na počátku první světové války, doprovázené mobilizační bojeschopných mužů a výrazným omezením politických práv v Rakousku-Uhersku, již mapuje další kapitola. R. Tomeček ke své práci využívá množství vděčného pramenného materiálu z archivu, fotoarchivu a knihovny uherskobrodského muzea, ale také ze Státního okresního archivu v Uherském Hradišti. Na mnoha místech zde autor cituje z rukopisů uherskobrodského učitele a vlastivědného pracovníka Vilibalda Růžičky (1884–1976), jehož svědectví z válečných let je skutečným faktografickým pokladem. Zaujímou rovněž Růžičkovy záznamy o tom, jak na jeho osobní fotografickou dokumentaci válečných let pohlíželo okresní hejtmantství v Uherském Brodě. To mu na počátku světové války zabavilo množství cenných

fotografií zachycujících historické okamžiky města, konfiskáty se však po roce 1918 ztratily neznámo kam (s. 37–38).

Následující kapitoly postupně pojednávají o letech 1914–1915, 1916–1917 a 1918. Autor nereflektuje pouze válečné pozadí této doby, ale také spolkové aktivity, fenomén udavačství, ke konci války pak problém se zásobováním či dezercí rakousko-uherských vojáků. Prostor je zde věnován také veřejné schůzi na zahradě hospody U Čížků v Uherském Brodě z 1. září 1918, jíž se kromě místních představitelů České státopravně-demokratické strany zúčastnili i poslanci Říšské rady Isidor Zahradník (1864–1926) a František Staněk (1867–1936) (s. 69). Na zmíněné schůzi zazněla silná protirakouská slova, jež byla symbolickou předzvěstí říjnových událostí téhož roku – zpráva o vyhlášení Republiky československé do Uherského Brodu dorazila 29. října 1918.

Tomečkova práce je psána perem zkušeného autora, který má v oblasti dějin regionu nepopiratelné zkušenosti. K jeho nejnovějšímu knižnímu počínu lze ovšem mít dvě drobné poznámky. Opomenem-li občasné gramatické vady na kráse textu, výrazným handicapem díla je grafické zpracování. Přestože po vizuální stránce působí katalog na výši, v textu užitě bezpatkové písmo se na šedoběžovém pozadí nečte zrovna nejlépe.

Máme-li závěrem našeho pojednání kriticky zhodnotit obě recenzované knihy, nezbyvá než rekapitulovat již napsané. Obě publikace upoutají čtenáře nejen aktuálně připomínanou tematikou, ale především svou obrazovou částí – fotografiemi. Zatímco pro Tomečkův katalog k výstavě byl zvolen velkorysý formát A4, v němž historické fotografie plně vyniknou, Jančářova práce trpí nedostatkem menšího formátu A5.

Obě recenzované knihy se však liší i v samotném náhledu problematiky. R. Tomeček ve své práci sleduje především postupnou proměnu života obyvatelstva Uherského Brodu a jeho nejbližšího okolí v průběhu válečných let. Reflektuje tak zejména poli-

tické, ekonomické a sociální dějiny regionu. Naproti tomu Jančářova publikace směřuje svou podstatou přímo na válečnou frontu ve všech třech směrech a pokouší se o vylíčení životních podmínek vojáků pocházejících ze Slovácka, především pak z Uherskohradištska.

V obou publikacích – Jančářově i Tomečkové – se zračí vážný zájem o téma, charakter jejich textů také odpovídá snaze o zdůraznění první světové války jakožto zásadního a neopomenutelného mezníku nejen světových, ale rovněž regionálních dějin jihovýchodní Moravy na počátku 20. století. Recenzované knihy lze tedy přivítat jako užitečný příspěvek k poznání relativně nedávné minulosti Slovácka. Závěrem si však nelze odpustit doušku, s odkazem na výše uvedené, že není všechno zlato, co se třpytí.

Poznámky:

- 1 Nelze zapomínat ani na příslušný svazek místopisné řady Vlastivědy moravské, viz *N e k u d a*, Vladimír, ed. *Uherskohradištsko*. 1. vyd. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1982. 847 s. 2. vyd. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1992. 856 s. Vlastivěda moravská; Sv. 63.
- 2 *B u r i á n*, Ludvík a kol. *Památník obětem 1. a 2. světové války v okrese Uherské Hradiště*. Uherské Hradiště 1975. 118 s.
- 3 *Č o u p e k*, Jiří a *P a u l e*, Otakar. *Českoslovenští legionáři - rodáci a občané okresu Uherské Hradiště: 1914–1920*. Uherské Hradiště: Státní okresní archiv Uherské Hradiště, 2000. 72 s.
- 4 *K* teritoriu Slovácka např. *D u f k a*, Josef. *Přál jsem si mít křídla: (vzpomínky hluckého legionáře z let 1915–1920)*. Velehrad: Ottobře 12, 2002. 111 s. Genius loci; sv. 4.
- 5 *P e l u n ě k*, Lukáš F. (rec.). Radovan Jančář: Komňa. Minulost a současnost. *Časopis Matice moravské* 132, 2013, č. 2, s. 568–571, zde s. 571.
- 6 Především *T o m e č e k*, Radek. *Uherský Brod: putování historií královského města*. Uherský Brod: Q Studio, 2002. 219 s.

Lukáš F. Peluněk

Výstava Dobývání města Uherské Hradiště ve Slováckém muzeu

Slovácké muzeum pro své návštěvníky připravilo v roce 2015 nejedno návštěvnické lákadlo. Jedním byla nepopiratelně výstava Dobývání města Uherské Hradiště připomínající bohaté válečné dějiny města i jeho minulost města se stálou vojenskou garnizonou. Před autorkami Mgr. Danou Menouškovou a PhDr. Blankou Rašticovou stál nelehký úkol skloubit výpověď archeologických i písemných pramenů a zachytit v plné šíři skutečně bohatou minulost uherskohradištské aglomerace očima válečných konfliktů a historických událostí s nimi spojených, které více či méně zasáhly do života obyvatel města. A vzhledem ke skutečnosti, že celý region východní Moravy, nad nímž město Uherské Hradiště od svého založení, výstavby a konstituce v letech 1254–1257/1258 vždy neoficiálně kralovalo, procházel mnoha bouřlivými a neklidným periodami, bylo nesporné o čem hovořit a co představovat návštěvníkům.

První část výstavy zpracovaná Mgr. Danou Menouškovou logicky započala založením města českým králem Přemyslem Otakarem II., aby následně stručně přehlédla ohrožení města od jeho zřízení po česko-uherské války. Zde musím podotknout, že jakkoliv je unikátní výpověď archeologických pramenů nenahraditelná a neustále nám přináší nové poznatky, pokud se dostatečně neopírá též o historické prameny a poznání a prezentuje se osamoceně, ve svém sdělení pokulhává. Těžko tedy lze jinak zajisté zajímavý nález hrncířského skladu povznést na primární bod výkladu, ve srovnání se skutečností mimořádně oceňované věrnosti a statečnosti Hradišťanů za česko-uherských válek, kterou po získání vlády v zemi ocenil i jejich oponent, uherský a český král Matyáš Korvín povýšením městského znaku. Patrně nejvýznamnější obležení města vojsky krále Matyáše bylo sice dále na samostatném panelu opětovně zmíněno hezkou a výstižnou citací z dobo-

vého pramene, ale bez dalšího vysvětlení. Pouze přemýšlivý návštěvník se nejspíše domyslel, že na tomto panelu prezentovaný znak a listina polepšení městského znaku se týká dříve popisovaného obležení, neboť oba panely byly odděleny textem o opevnění města (a navíc od sebe jaksi „za rohem“). Je velká škoda, že autorky neusilovaly o vystavení uvedené listiny, která v souvislosti této výstavy (byť i jenom v podobě faksimile) mohla být vizuálně jedním z jejích vrcholů.

Skutečně stručně byla připomenuta také další význačná ohrožení města. Velmi krátce byly vzpomenuy husitské války, a to navzdory skutečností pobytu českého a uherského krále Zikmunda Lucemburského roku 1421 ve městě samotném, či faktu, že město bylo obleženo. Zcela opomenuta byla skutečnost, že městská posádka byla aktérem jedné z největších bitev v regionu, kdy se nejspíše v roce 1421 pod vedením Ladislava Blagaye utkala v rovině nedaleko Uherského Ostrohu v krvavé bitvě s husitskými oddíly vedenými předními představiteli moravského husitství Bedřichem ze Strážnice a Tomášem z Vizovic.

Stejně tak archeologicky doložené doklady palisády z předpokládaného opevnění města jsou nepochybně zajímavými exponáty. Pokud se však proto v expozici hovoří spíše o palisádovém opevnění, nedomnívám se, že je to správně. Návštěvník se, mimo stručné zmínky o jediném privilegii, velmi krátkého popisu opevnění a konstatování, že patrně existovalo až do třicetileté války, pramálo dozvěděl o budování vlastního kamenného opevnění, třebaže bylo jedním ze

základních znaků vznikajícího města a hlavním obranným prvkem. V případě Uherského Hradiště se předpokládá jeho budování od samého počátku 14. století, je doložené řadou panovnických privilegií (nikoliv jednoho uvedeného, ale několika, přičemž privilegium udělené moravským markrabětem Karlem, budoucím císařem Karlem IV., roku 1342 obsahuje i jeho první popis) a hospodářských dohod (jako snahy města vybudovat vlastní kamenný lom v roce 1355). Přitom průběh kamenného opevnění města zachytila řada archeologických výzkumů a jeho rekonstrukce by zaručeně byla pro návštěvníky výstavy zajímavou informací.

Podobné drobné nedůslednosti tuto část výstavy prostupují na více místech. Jako příklad bych uvedl hned v úvodu vystavený exponát – kamennou dělovou kouli – u níž se návštěvník sice dozví, kde byla vykopána, nikoliv ale v jakých souvislostech, respektive se nedozví, doklad jakého dobývání města nejspíše představuje. Obdobně se datace neobjevila ani u pozdně středověkých ostruh s kolečkem. Ačkoliv tedy byla vystavena řada zajímavých exponátů, jejich skladba výhradně způsobem „co deponitář dal“ se v důsledku neukázala šťastná a trojrozměrná výpověď předmětů se v této části výstavy v některých momentech se sdělením prezentovaným na panelech mýjí.

Druhá část výstavy, počínající chronologickým přehledem ohrožení v 17. a 18. století a pokračující výpovědí od dějů třicetileté války až po rok osvobození 1945, byla konstruována mnohem srozumitelněji a pro návštěvníka mnohem přehledněji. Autorka

této části PhDr. Blanka Rašticová výpověď textových panelů k jednotlivým tématům doplnila jak bohatým ikonografickým materiálem, tak figurínami a vitrínami především s vizuálně přitažlivou výstrojí a výzbrojí předmětných armád, přes dobu třicetileté války po osudy hradištských obyvatel města v posledních dvou světových konfliktech, zakončené připomínaným osvobozením města v roce 1945.

Rovněž zde bych rád přičinil dvě glosy na okraj. Návštěvník se bohužel nic nedozvěděl o významné roli Uherského Hradiště v systému obrany země proti tureckému nebezpečí na konci 16. a v úvodu 17. století (přestože byl ve výstavě obrazově prezentován krásný materiál barokních plánů opevnění města). Vzhledem k omezení danému prostorem výstavy a řadou zpracovávaných témat se pak nedostalo prostoru ani zajímavému tématu bourání hradeb a přeměny Uherského Hradiště z pevnosti v moderní město v průběhu 19. století, které dokládá také řada obrazových materiálů. A jen skutečná marginálie nakonec. Název rumunské osvobozující armády by měl být správně užíván – Rumunská královská armáda.

Nelze nekonstatovat, že připravená výstava byla zajisté ve výsledku jako celek pro návštěvníky příjemným zážitkem, přínosným obohacením a nejspíše celkově zanechala dobrý dojem. Tedy přesněji neinformovaný návštěvník jí nepochybně prošel s velkým zájmem a odcházel uspokojen. Více informovaný zájemce o výstavu ji ale zřejmě opouštěl s mírnými rozpaky. Nabízený potenciál interdisciplinárního pohledu, kdy kombinací nejnovějších archeologických poznatků a známých písemných dokladů v dnešní době dokážeme mnohé naše historické soudy obohatit, zpřesnit, ba často i poopravit, zde bohužel využit nebyl. Je třeba říci, že především ve své první části výstava v řadě momentů pouze „klouzala“ po povrchu a přehlížela minulost města v často až násilné zkratce. Šev, spojující dvě autorské části výstavy, zůstal pro pátravé oko návštěvníka ve výstavě patrný. Každopádně

však výstava Dobývání města Uherské Hradiště svůj cíl připomenout vojenské dějiny města v roce 70. výročí konce posledního celosvětového válečného konfliktu nesporně naplnila.

Jiří Mitáček

Výstava Ostroh 740

Pod názvem Ostroh 740 proběhla od 2. září do 18. října 2015 v prostorách zámecké galerie v Uherském Ostrohu výstava, věnovaná 740. výročí první písemné zmínky o městě. Hlavním garantem výstavy se stal Státní okresní archiv v Uherském Hradišti, významným spoluautorem Slovácké muzeum v Uherském Hradišti a materiál poskytl také Městské muzeum ve Veselí nad Moravou, Moravský zemský archiv v Brně, územní odborné pracoviště Národního památkového ústavu v Kroměříži a Židovské muzeum v Praze. Řada zajímavých historických dokladů byla získána od místního farního úřadu i samotných obyvatel města. Rozsáhlá výstava naplnila záměr, který byl prezentován jako „procházka minulostí města od počátku dějin až po práh současnosti“.

Úvodní část výstavy byla věnována nejstaršímu dějinnému období od pravěku až po dobu budování slovanských sídel. Zmíněné období prezentovaly četné archeologické nálezy z Uherského Ostrohu a jeho okolí. Žádný z návštěvníků nemohl přehlédnout výstavní artefakty všedního i nevšedního života dávných obyvatel této lokality a obdivovat tak jejich zručnost a um. Mezi nejvýznamnější exponáty patřil kamenný eneolitický sekeromlat a keramický depot z doby bronzové z lokality Moravský Písek.

Navazující část výstavy byla připomenutím počátků vzniku královského hradu a samotného města. Návštěvníci se seznámili s okolnostmi vzniku a dochování listiny krále Přemysla Otakara II. ze 7. ledna 1275, s postupným vývojem městské zástavby kolem vodního hradu na řece Moravě a také s venkovským předměstím Ostrohu, o němž máme nejstarší zmínky z let 1362 a 1371.

Na výstavě se představily první písemné záznamy ve středověkých listinách a knihách, včetně té úplně nejstarší zprávy o zdejším královském hradě.

Bitvy vojenské, soudní i obchodní představila třetí část výstavy. V dějinách Uherského Ostrohu nelze opomenout především husitskou tradici města, osobnost majitele ostrožského panství a pozdějšího vojenského velitele pražského svazu Haška z Valdštejna a obranu zdejšího města před Zikmundovým vojevůdcem Pipem Spanem. K unikátním výstavním kouskům patřila majestátní pečeť Zikmunda Lucemburského, původně přivěšená na dnes již nedochované listině z roku 1435.

Od roku 1511 byl Uherský Ostroh poddanským městem v držení pánů z Kunovic, od roku 1625 pak majetkem knížat z Lichtenštejna. Uherský Ostroh se v tomto období stává centrem panství. Kromě správních a soudních pravomocí získalo město řadu hospodářských práv a jeho čtyři trhy (dobyččí, koňský a dva výroční) byly vedle Uherského Hradiště nejslavnější na celém Slovácku. Zdejší měšťané měli oprávnění k vaření i výčepu piva a šenku vína, zastou-

pena zde byla všechna základní řemesla a jejich příslušníci se sdružovali v místních cechích nebo ve cechích v okolí, např. v Uherském Brodě nebo ve Veselí nad Moravou. Výstava nabídla zájemcům o toto období řadu zajímavých exponátů – konfirmační listinu Marie Terezie, knihu mistrů cechu bednářského i dobové řemeslnické nástroje.

Neméně zajímavou část výstavy prezentoval stavební, hospodářský a politický rozvoj města v 19. a 20. století. Vedle vývoje veřejné správy (komunální samosprávy, okresního soudu a dalších státních úřadů) se tato část obsahově zaměřila na stavební proměnu města a vznik větších průmyslových podniků jako byl místní cukrovar a lihovar bratří Mayů, akciový pivovar, dřevařské závody Dyas, velkouzenářství Karla Haška a další. Prezentované výstavní exponáty ukázaly dnes již mnohdy zcela změněná místa současného Uherského Ostrohu.

Část věnovaná rozvoji kultury a společnosti na konci 19. a počátku 20. století v Uherském Ostrohu představila textem i mnoha zajímavými exponáty oblast zdravotnictví, školství, kultury a sportu. Bohatou ukázkou společenského života v 19. a 20. století reprezentovala řada hospodářských, kulturních, sociálních či sportovních spolků, zastoupených na této výstavě mnoha exponáty, např. praporem spolku vojenských vysloužilců z Uherského Ostrohu, odznaky místní sokolské jednoty nebo praporem sboru dobrovolných hasičů. Připomenutím významné židovské komunity, která byla v Uherském Ostrohu nejpozději

od 16. století a měla až do roku 1919 vlastní samosprávu, byly fotografie předmětů užívaných ve zdejší synagoze. Jednalo se především o pergamenový svitek tóry a stříbrný nástavec na tóru, který roku 1854 věnoval Ješajahu Braun. Originály těchto sbírkových předmětů jsou dnes uloženy v Židovském muzeu v Praze.

Více než vhodným doplněním výstavy bylo promítání filmových záběrů zachycujících některé zajímavé události, virtuální listování kronikou města či vystavení všech až dosud vydaných publikací o dějinách Uherského Ostrohu. Návštěvníci si tak odnesli povědomí o způsobu uchovávání poselství časů minulých i o tom, jak lze shromážděné

ucelené informace i jednotlivé střípky z dějin města zpřístupňovat široké veřejnosti.

Město Uherský Ostroh tak velmi zdařile oslavilo své výročí a představilo veřejnosti známou i méně známou minulost této aglomerace, která je vtištěna do celé řady předmětů, dokumentů, kronik, map, obrazů a fotografií, uložených v mnoha kulturních institucích i soukromých sbírkách. Díky vstřícnosti jejich vlastníků se výstava mohla uskutečnit v takovém rozsahu a představit všem zájemcům výpravnou mozaiku života Ostrožanů v uplynulých staletích.

Ludmila Hobzová